

Cevdet Kerim İncedayı (1893-1951)

Türk Siyasetçi, Asker.

1893'te Sinop'a bağlı Bektaşağa köyünde, Abdülkerim Bey ile Ayşe Hafize Hanım'ın dört çocuğunun ikincisi olarak dünyaya gelmiştir. Türkiye'de dermatoloji alanında önemli çalışmalar yapmış olan Ord. Prof. Dr. Cevat Kerim İncedayı'nın (1894-1971) büyük kardeşidir. Cevdet Kerim Bey'in verdiği bilgiye göre babası Abdülkerim Bey, Mithat Paşa'nın saltanat aleyhinde çalışanlarla ilişkisi bulunduğu ve Zaptiye Nezareti'nin jurnallerinde ismi geçtiği gerekçesiyle sürgüne gönderildiği sırada aynı gerekçelerle Sinop'ta zindana atılmış ve idama mahkûm edilmiştir. Ancak cezası infaz edilmemiştir. Mithat Paşa'nın öldürülmesinin ardından Sinop Hapishanesi'nde mahkum hayatı devam etmiş ve İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar Sinop'ta sürgün olarak yaşamıştır. Kısacası Cevdet Kerim Bey'in nezdinde babası bir hürriyet ve inkilâp mücahididir.

Cevdet Kerim Bey, 3 Eylül 1911'de girdiği Harbiye Mektebi'nden 30 Temmuz 1914'te teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde görev almıştır. 34. Kafkas Alayı Yaverliği görevini yürütürken, Muamelat-ı Atiyye Müdüriyeti Umur-ı Ecnebiye Şubesi'ne bağlı olarak İtfaiye Alay Yaverliği yapmıştır. Ayrıca bölük müfrez komutanlığında bulunmuştur. Savaşta hizmetlerinden dolayı Gümüş Liyakat Madalyası'yla ödüllendirilmiştir. 16 Aralık 1916'da üsteğmen olmuştur.

4 Temmuz 1918'de Erkan-ı Harbiye Mektebi'nin açtığı sınavı kazanan Cevdet Kerim Bey, Milli Mücadele'nin başladığı sırada İstanbul'da direniş amacıyla oluşturulan teşkilatlarla ve girişimlerle yakından ilgilenmiştir. Sivas'ta 3. Kolordu emrinde Milli Mücadele'ye karşı başlatılan iç isyanların bastırılmasında etkin görev almıştır. Bununla birlikte kolordunun tanzim ve takviyesine katkı sağlamıştır.

1 Mart 1921'de yüzbaşılığa terfi eden Cevdet Kerim Bey, İkinci İnönü ve Sakarya Meydan Savaşlarında 7. Fırka Kurmay Subayı olarak görev yapmıştır. Sakarya Meydan Savaşı sırasında Genelkurmay Başkanlığı Hareket Şubesi'ne alınan Cevdet Kerim Bey, burada Batı Cephesi Kısım Şefi olarak görevlendirilmiştir. 1922 yılının Temmuz ayında Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'yla birlikte Büyük Taarruz öncesi keşif gezisine katılmıştır. Dumlupınar Zaferi'nin ardından binbaşılığa terfi ettirilmiştir. Kurtuluşun ardından Harp ve İstiklal Madalyalarıyla ödüllendirilen Cevdet Kerim Bey, Genelkurmay Başkanlığı Müstakil Hava Şubesi Müdürü olarak görev yaparken 5 Ağustos 1927'de kendi isteğiyle harp malulü olarak emekliye ayrılmıştır.

Cevdet Kerim Bey, emekliye ayrılmasının ardından Türk Maarif Cemiyeti'nin İstanbul Temsilciliği görevini üstlenmiştir. Cemiyet, Cevdet Kerim Bey'in öncülüğünde 26 Şubat 1928'den itibaren İstanbul'da yoğun bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kısa süre içerisinde şehir dışından gelen yüzlerce çocuğun barınma ihtiyacı karşılanmış, zeki ama yoksul çocuklara tahsil imkanı sağlanmış, Avrupa'da öğrenim gören öğrencilere destek verilmiş, Beynelmilel Talebe İttihadı Kongresi'ne katılan öğrencilere nakdi yardım yapılmış ve Kadırga'da öğrenci yurdu açılmıştır.

Aynı süreçte siyasete de atılan Cevdet Kerim Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) 12. Mıntika Müfettiş Muavinliği

görevine getirilmiştir. Kısa süre sonra CHF İstanbul İl Yönetim Kurulu Üyeliği'ne atanan Cevdet Kerim Bey, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kurulduğu günlerde, yeni fırkaya CHF içerisinde sert tavır takınan isimlerden birisi olarak dikkat çekmiştir. SCF hakkındaki görüşlerini 29 Ağustos 1930'da gazetecilerle paylaşırken, *lüzumsuz yere çok kısa zamanda kaldırım politikacılığı vaziyetine düşülmüştür* demiştir.

1930 Ekim'inde gerçekleştirilen yerel seçimlerde CHF'nin Beyoğlu listesinden Belediye Meclis Üyeliği'ne seçilmiştir. Belediye Meclis Üyesi olarak 1933 yılında Darülbeyazıt'ın *Şehir Tiyatrosu*'na evrilmesine öncülük eden isim olmuştur.

20 Ocak 1931'deki CHF İstanbul İl Kongresi'nde yeniden İl Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilen Cevdet Kerim Bey, ardından yönetim içerisinde yapılan görevlendirmede CHF İstanbul İl Başkanlığı'na getirilmiştir.

CHF Genel Yönetim Kurulu Üyesi ve Antalya Milletvekili Dr. Cemal Bey'in İstanbul İl Başkanlığı görevine atanması üzerine CHF Genel Yönetim Kurulu'nun 12 Temmuz 1934 tarihli toplantısında onaylanan kararla CHF Genel Yönetim Kurulu Üyesi olmuştur.

1934'te *İncedayı* soyadını alan Cevdet Kerim Bey, 1935 Şubat'ında gerçekleştirilen seçimlere; Sinop'ta Dr. Galip Üstün, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Hulusi Oruçoğlu'nun ardından 4. sıradan milletvekili adayı olarak girmiş ve seçimi kazanmıştır. TBMM'de Milli Müdafaa ve Arzuhal Encümenlerinde yer almıştır. Bununla birlikte İş Kanunu Layihası ile Kayseri-Eskişehir Tayyare Fabrikası'na sermaye temini için kurulan geçici encümenlerde de görev üstlenmiştir.

Cevdet Kerim İncedayı, 9-16 Mayıs 1935 tarihlerinde gerçekleştirilen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 4. Kurultayı'nda yeniden Genel Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilmiştir. 29 Mayıs-3 Haziran 1939'da toplanan CHP 5. Olağan Kurultayı'nda bu görevine devam etmiştir. 1943 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen 6. Kurultay'da Genel İdare Kurulu listesinde yer almayarak bu görevini bırakmıştır.

1939 yılının başlarında Beden Terbiyesi Merkez İstişare Heyeti'nde görev alan İncedayı, 26 Mart 1939'da gerçekleştirilen seçimlerde Sinop Milletvekili olarak ikinci kez TBMM'ye girmiştir.

Ali Çetinkaya'nın 20 Kasım 1940'ta istifa etmesinin ardından Haberleşme ve Ulaştırma Bakanı (Muhabere ve Münakalat Vekili) olmuştur. Bakanlık görevi sırasında özellikle söylemleriyle dikkat çekmiştir. Türk milletini asırlarca devam edegelmiş bir tasarrufun eseri olarak tanımlayan İncedayı, *Türk, cihana zaman zaman örnek olmuş medeni, insani ve ahlaki ecdat hassalarının hepsini ruhunda ve kanında tasarruf ve temsil eden insana derler* ifadelerini kullanmıştır.

Cevdet Kerim İncedayı, İngiltere'den sipariş edilen denizaltıları ve uçak filosunu teslim almak üzere yol çıkan Refah Gemisi'nin 23 Haziran 1941'de Akdeniz açıklarında Müttefik Devletler tarafından batırılması nedeniyle TBMM uhdesinde soruşturma başlatılması üzerine 12 Kasım 1941'de Ulaştırma Bakanlığı görevinden istifa etmiştir. Soruşturmanın selameti açısından görevini bırakan İncedayı'nın yerine Samsun Milletvekili Fahri Engin getirilmiştir.

28 Şubat 1943'teki genel seçim öncesinde Cemil Atay'ın ardından 2. sıradan yeniden Sinop Milletvekili Adayı olmuş ve üçüncü kez TBMM'ye girmeyi başarmıştır. 1 Kasım 1945'te TBMM'de yapılan Başkanlık Divanı seçimlerinde 375 oy alarak TBMM Başkanvekilliği görevine seçilmiştir.

21 Temmuz 1946'daki seçimde CHP'nin Sinop adayları arasında liste başı olmuş ve milletvekili seçilerek dördüncü defa TBMM'ye girmiştir. Seçimin ardından gerçekleştirilen ilk toplantıda 384 oy alarak yeniden TBMM Başkanvekilliği görevine getirilmiştir. Ancak 7 Ağustos'ta Recep Peker tarafından kurulan hükümette Bayındırlık Bakanı olarak görev alınca TBMM Divanı'ndan ayrılmıştır.

Cevdet Kerim Bey, Bayındırlık Bakanı olarak önceki hükümetten kalan işleri devam ettirmiştir. Bu arada Recep Peker Hükümeti'nin Demokrat Parti (DP) üzerindeki baskısını artırması, iç siyasette ortamın gerilmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye 12 Temmuz Beyannamesi'yle hükümeti uyararak siyasette denge sağlamak istemiştir. Söz konusu beyanname, CHP içindeki muhalifleri de harekete geçirmiştir. Bunun üzerine TBMM'den güvenoyu isteyen Recep Peker, güvenoyu alamayınca 9 Eylül 1947'de istifa etmek zorunda kalmıştır. 10 Eylül 1947'de Hasan Saka öncülüğünde yeni bir hükümet kurulmuştur. Söylem ve üslup bakımından Recep Peker'le benzeşen Cevdet Kerim İncedayı, yeni hükümette görevlendirilmeyen milletvekilleri arasında yer almıştır.

1 Kasım 1948'deki TBMM Başkanlık Divanı seçiminde 296 oy alarak iki yıl aradan sonra yeniden TBMM Başkanvekilliği görevine seçilen Cevdet Kerim İncedayı, bir yıl sonra gerçekleştirilen seçimlerde de 298 oy alarak görevine devam etmiştir. 1950 seçimleriyle birlikte TBMM Başkanvekilliği görevi sona ermiştir.

CHP, 14 Mayıs 1950'deki genel seçimler öncesinde birçok kentte adaylarını parti içi yoklamayla belirlemiştir. Sinop da bu kentlerden birisidir. CHP Sinop Müfettişi ve Manisa Milletvekili Feyzullah Uslu'nun hazırladığı rapora göre Cevdet Kerim İncedayı, 9 Nisan 1950'de Sinop Halkevi'nde gerçekleştirilen aday yoklamasında 98 oy alarak birinci olmuş ve CHP'nin Sinop'taki aday listesinin başında yer almıştır. 14 Mayıs 1950'de Sinop Milletvekili olarak seçilmesiyle birlikte TBMM'deki beşinci dönemi başlamıştır.

14 Mayıs seçimlerinde iktidara gelen DP'nin uygulamalarına muhalefet eden milletvekilleri arasında Cevdet Kerim İncedayı da yer almıştır. Özellikle ezanın yeniden Arapça okunması talebine karşı çıkmış, hatta bu konuda CHP'li milletvekillerini dahi eleştirmiştir.

1951 yılının Mayıs ayında ilerleyen karaciğer rahatsızlığı nedeniyle uçakla Ankara'dan İstanbul'a getirilen Cevdet Kerim İncedayı, tedavi gördüğü Alman Hastanesi'nde 29 Mayıs 1951 Salı günü saat 01.35'te vefat etmiştir. 30 Mayıs 1951'de Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.

TBMM'nin 18 Haziran 1951 tarihli oturumunda okunan ölüm tezkeresinin ardından DP'li ve CHP'li milletvekilleri tarafından Cevdet Kerim İncedayı'nın aziz hatırasına, iki dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur.

Fatma Aliye Hanım'la evli olan Cevdet Kerim İncedayı, Türk Maarif Cemiyeti'nin dışında Türk Hava Kurumu, Milli Ekonomi ve Artırma Kurumu, Emekli Harp Malulleri Cemiyeti, Şehitlikleri İmar Cemiyeti gibi çeşitli derneklerde yönetici olarak görev üstlenmiştir.

Fransızca bilen İncedayı'nın *Türk İstiklâl Harbi ve Türk İstiklâl Mücahedesi Konferansları* adlı iki eseri bulunmaktadır. 1925'te, *Türk İstiklal Harbi* adıyla yayınladığı eser, büyük ilgi uyandırmıştır. Bu eserde Batı Cephesi'ndeki savaşları gün gün sağlıklı bir şekilde aktaran Cevdet Kerim İncedayı, savaşlar hakkında taktiksel ve stratejik değerlendirmeler de yapmıştır. Üstelik eserinde savaşları tüm boyutlarıyla ele alması nedeniyle, Milli Mücadele Dönemi'ne ilişkin kaynakların en kapsamlılarından birisini ortaya çıkarmıştır. Fuat Köprülü, Hayat mecmuasının 16 Haziran 1927 tarihli nüshasında söz konusu eseri *yalnız askeri tarih değil, milli terbiye itibarıyla de çok kıymetli bir eser* olarak nitelendirmiştir.

Cevdet Kerim İncedayı'nın bir diğer eseri olan *Türk İstiklal Mücahedesi Konferansları* ise 1927'de Ankara Türk Ocağı'ndaki, Ankara Öğretmenler Kursu'ndaki ve İstanbul Darülfünun Konferans Salonu'ndaki hitabet değeri yüksek söyleşilerinden oluşmaktadır. İncedayı'nın söyleşilerinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından derlenip basılmasıyla oluşturulan eser, Milli Mücadele Dönemi ruhunu yaşatması ve aynı döneme ışık tutması bakımından önem arz

etmektedir.

Asil KAYA

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30-10-0-0/76-499-9.

BCA, 30-10-0-0/77-510-14.

BCA, 30-11-1-0/33-18-11.

BCA, 490-1-0-0/377-1592-2.

BCA, 490-1-0-0/397-1683-3.

Resmî Belgeler

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası (9-16 Mayıs 1935), Ulus Basımevi, Ankara 1935.

TBMM Albümü (1920-2010), C.1, (1920-1950), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Albümü (1920-2010), C.2, (1950-1980), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Tutanak Dergisi, C.20, Dönem:7, 01.11.1945.

TBMM Tutanak Dergisi, C.1., Dönem:8, 05.08.1946.

TBMM Tutanak Dergisi, C.13, Dönem:8, 01.11.1948.

TBMM Tutanak Dergisi, C.21, Dönem:8, 01.11.1949.

TBMM Tutanak Dergisi, C.15, Dönem:8, 12.01.1949.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, C.8. Dönem:9, 18.06.1951.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 30.08.1930.

Akşam, 29.05.1951.

Akşam, 30.05.1951.

Cumhuriyet, 19.07.1946.

Milliyet, 22.09.1929.

Milliyet, 21.01.1931.

Son Posta, 02.11.1945.

Son Posta, 10.04.1950.

Tanin, 02.11.1945.

Ulus, 21.11.1940.

Ulus, 24.02.1943.

Ulus, 16.06.1943.

Ulus, 07.08.1946.

Vakit, 05.10.1930.

Vakit, 13.11.1941.

Vatan, 15.12.1940.

Kitaplar

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi-TBMM V. Dönem 1935-1939**, C.2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

GÜNEŞ, Songül, **İstanbul'un Son Şehremini Muhittin Üstündağ**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2023.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim, **İstiklal Harbi (Garp Cephesi)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

İNCEDAYI, Cevdet Kerim, **Türk İstiklal Mücahedesi Konferansları**, Haz. Yusuf Kodaz, Palet Yayınları, Konya 2021.

Makaleler

ÇELEBİ, Mevlüt, "Atatürk'ün Himayesi Kurulan Türk Maarif Cemiyeti (1928-1933)", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C.19, S.2, Aralık 2004, s.35-53.

KÖPRÜLÜZÂDE Mehmed Fuat, "İnkılâp Terbiyesi", **Hayat**, S.29, 16.06.1927, s. 41-42.

Tezler

ACARBAŞ, Tolga, Cevdet Kerim İncedayı'nın Hayatı ve Eserleri, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2007.

ÖNAL, Elif Arzu, 1928-1938 Yılları Arasında Sinop'un Sosyo-Kültürel Yapısı, **Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sinop 2017.

13/10/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cevdet-kerim-ineday-1893-1951/?pdf=6597> adresinden erişilmiştir